

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

648 פ"ק פ"ק נח תש"פ י"ז י"ז י"ז י"ז

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: חידושים לפרשת נח

דלכן אין קורין שם לבן זכר קודם המילה, כי השם גורם שיוכלו לשלוט בו כשפים ויכול להיות ניזוק כי אין דבר שיגן עליו לשומרו, אבל אחר המילה המצוה משמרתו ושפיר קורין לו שם אחר המילה.

מובא בתנא דבי אליהו רבה (פרק ט"ז): פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש הגדול שבירושלים ובא תלמיד אחד ושאל אותי דבר כמו בן ששאל את אביו, ואמר לי: מפני מה נשתנו דורות הראשונים מכל הדורות כולם שרבו ימיהם והאריכו ימים ושנים?

אמרתי לו: בני בשביל כך האריכו שנים, כדי שיוכלו לעשות גמילות חסדים זה עם זה.

מנין? תדע לך שכך הוא, צא ולמד מעשרה דורות ראשונים אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך מתושלח למך נח. אדם בא לעולם בא שת בנו אחרי אביו אמרו לו לשת: עבוד את אביך! היה זנו ומפרנסו ומכלכלו. בא שת לעולם בא אנוש בנו אחרי אביו אמרו לו לאנוש: עבוד את אביך! היה זנו ומפרנסו ומכלכלו. אמרו לאנוש: עבוד את אבי אביך! אמר להם אנוש: אין אני חייב בו. בא אנוש לעולם בא קינן בנו אחרי אביו אמרו לו לקינן: עבוד את אביך! היה זנו ומפרנסו ומכלכלו. אמרו לו לקינן: עבוד את אבי אביך. אמר להם קינן: אין אני חייב בו. וכן עד נח, בא נח לעולם אמרו לו: עבוד את אביך! היה זנו ומפרנסו ומכלכלו, אמרו לו לנח: עבוד את אבי אביך! קיבל עליו והיה זן את אבי אביו וכל אבותיו שהיו באותה שעה. ולא עוד אלא היה יוצא וממחה בדברים כל אותן מאה ועשרים שנה עד שלא בא המבול לפיכך בא הכתוב והגיד עליו לדורות שהוא היה צדיק שנאמר (בראשית ו) כי אותך ראיתי צדיק לפני וגו', מכאן אמרו מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב.

הרי לנו שהתנא דבי אליהו זוקף את זכותו של נח שהוא נבחר להוכיח את בני דורו ולבנות את התיבה ולהינצל מהמבול אך ורק מחמת שהיה מכבד לא רק את אביו אלא גם את סבו ואת הדורות שלפניו.

והנה חובת כיבוד אב יש נידון בפוסקים האם היא שייכת גם על הסבא.

המקור לגבי כבוד זקינו, שנאמר אצל עקב אבינו שזבח זבחים "לא-להי אביו יצחק" (בראשית מו, א). רש"י מדייק שמציין את "א-להי אביו יצחק", ולא "א-להי אברהם". ומבאר כי "חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו."

מתבאר מדברי רש"י כי יש חובת כבוד לזקנו – אלא שחובת הכבוד לאביו עולה על חובת הכבוד לזקנו.

"נח" מוזכר כבר בסוף פרשת בראשית ככתוב: "וַיְחִי לִמָּךְ שָׁנִים וְשָׁמָנִים שָׁנָה וּמָאָת שָׁנָה וַיֻּלְדַּ בֶּן, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוּ וּמִמַּעַצְבוֹן יָדֵינוּ מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרָרָה ה'".

לכאורה צריך לשים לב, שלשון הכתוב בלידתו של נח שונה משאר הפסוקים. אצל נח כתוב "ויולד בן" ואח"כ בפסוק הבא כתוב "ויקרא את שמו נח".

אך לעומת זאת בשאר המקומות כתוב ישר "ויולד את למך" - "ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את קינן". "ויחי מהללאל חמש שנים וששים שנה ויולד את ירד".

מדוע שינתה התורה בלידתו של נח שלא כשאר הפסוקים, מדוע לא כתוב "ויחי למך שתיים ושמונים שנה ומאת שנה ויולד את נח"?

שאלה זו שואל הילקוט שמעוני (רמז מ"ב) ומבאר: "ויולד בן", מפני מה לא אמרו בשמו כקינן כמהללאל כירד כחנוך? מלמד שמתושלח חכם גדול היה והיה מזהיר לאביו שלא יקראנו בשמו, שאנשי דור המבול מכשפים הן שמא יהרגוהו בכשפים. וכיון שנולד הוא קראו נח ולאביו אמר קרא אותו מנחם, שהוא מנחם את דורו.

כמו כן כותב החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת נ' אות ו'): נח, נתיירא אביו לקרוא לו שם בעת לדתו עד שגדל, כי היו הקליפות רבות, כי כל מה דאתגליא שלטה עינא בישא, ולכן כתיב "ויחי למך וכו' ויולד בן" ורק אח"כ "ויקרא שמו נח". רבינו האר"י זצ"ל בלקוטי תורה. ובילקוט אמרו כי אביו קראו 'מנחם' ומתושלח קראו 'נח'. ע"כ.

כלומר למך של אביו של נח חשש שמא תיפגע עין הרע או כישופים בבנו לכן הסתיר ולא קרא לו את שמו מיד בלידתו.

כידוע אין נותנים שם לתינוק עד לברית מילה.

הגאון רבי בצלאל שטרן ע"ה בשו"ת בצל החכמה (חלק ו סימן י) מביא טעם למה נהגו שלא לקרות שם עד הברית: "עפ"י מש"כ בדעת זקנים מבעלי התוס' (בראשית ה' כ"ח) דלהכי כתיב ויחי למך וגו' ויולד בן ויקרא את שמו נח ולא כתיב ויחי למך וגו' ויולד את נח כעין דכתי' בפרשה שם בלידת בנים באחרים, כי מתושלח הצדיק נתן לו עצה שלא ימהר לקרוא לו שם, לפי שאנשי הדור מכשפים היו, ויהיו טעמי המנהגים (ס' תתקכ"ט) בשם האר"י ז"ל, דאביו של נח לא קרא שמו עד שנתגדל, כי מה שהוא באיתגליא שלטא בי עינא ע"ש. והנה כידוע התינוק צריך שמירה מן המזיקין עד שיהיה נימול, ומשם והלאה אין צריך שמירה כי המצוה משמרתו. לפי"ז אפשר

דעת המהר"ק (שורש ל), שנדרש לשאלה אם נכון שנכד יאמר קדיש על סבו לפני אחרים, וכתב שאין הנכד קודם לאדם אחר באמירת קדיש על זקנו, משום שמה שנאמר "בני בני הם כבנים" הוא רק לגבי מצוות פרו ורבו, כפי שמצאנו במסכת יבמות (סב:), שאם נפטרו לאדם ילדיו, אך יש לו נכדים, די בכך בכדי לקיים את מצוות פרו ורבו, וזאת בתנאי שבני הבנים הם זכר ונקבה שנולדו מזכר ונקבה (וכן נפסק ברמב"ם, הלכות אישות, פרק טו, הלכה ה).

אבל אין הנכד חייב בכבוד סבו, "שהרי לא מצינו בשום מקום שיתחייב אלא בכבוד האב והאם, ואשת האב בחייו, ובעל אמו בחייה, ואחיו הגדול, ומוכח להו מקראי כדאמרין בכתובות."

כוונת דבריו, כי כיון שיש לימוד מפסוקים שיש חיוב בכבוד אשת האב בחייו, ובעל אמו בחייה, ואחיו הגדול (ראה בשולחן ערוך, י"ד סימן רמ, סעי' כא-כב, ושם בט"ז ס"ק יח), ואילו לענין כבוד זקנו לא מצאנו לימוד, הרי שאין כל מקור לחייב את הנכד בכבוד זקניו.

הרמ"א (י"ד סימן רמ, סעיף כד) הביא את דעת המהר"ק: "יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו", והוסיף לכתוב: "ואינו נראה לי, אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו". ותמה הרמ"א (בדרכי משה, שם, אות יד) על המהר"ק שנעלמו ממנו דברי המדרש (גם הט"ז תמה על מהר"ק "דנעלם ממנו פירוש רש"י בחומש", וביאר הש"ך שיש לתמוה יותר מדברי רש"י ש"הוא רגיל יותר ממדרש").

נמצא שנחלקו פוסקים בשאלת כבוד הסב: לדעת הרמ"א חייב הנכד בכבוד זקנו (והוא הדין שחייב בכבוד זקנתו, כמבואר בספר חרדים פרק יב. כן כתב גם בשו"ת שבות יעקב ח"ב, סימן צד, ה"ד בברכי יוסף, ס"ק כג). מנגד, דעת המהר"ק שאין הנכד חייב בכבוד זקנו וזקנתו.

נמצא אם כן שכל הצלתו של נח היתה מחמת שעשה יותר ממה שהוא מחוייב שטיפל גם בסבא שלו ולא רק באביו. כי כשאתה עושה יותר ממה שאתה מחוייב אתה גורם שגם הקב"ה יתנהג איתך באותה מידה.

וכמעשה שהיה עם אותה אשה ששנים רבות לא היה לה ילדים ובאה עם התיק הרפואי שלה אל הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך צוק"ל, תיק עם הבחנה רפואית כי אשה זו אינה יכולה להביא ילדים.

רבי שלמה זלמן אוירבך ראה את התיק ובצער הגיב: מה אני יכול לעשות? הקב"ה לא חייב לך כלום. וכמה שניסתה האשה לשכנע את הרב, הרב נשאר בסירובו שאינו יכול לעשות מאומה.

בעצב רב קמה האשה ובאה לעזוב את הבית, אז פנה אליה רבי שלמה זלמן אוירבך ואמר לה: "אם אתם תעשו דבר שאינכם חייבים גם הקב"ה יעשה מה שהוא לא חייב. אם את תעשי למען אחרים מה שאת לא חייבת להם, הוא יעשה למענך מה שאינו חייב לך!"

מיד אותה אשה החליטה: "ריבונו של עולם, בוא נעשה עסק. אני אתן מהזמן שלי, מהכסף שלי, מהכוחות שלי למען הילדים שלך, ואתה תעשה מה שאתה לא חייב לי, ותיתן לי ילדים."

למחרת מצאה את עצמה מתנדבת במחלקת יולדות בבית הרפואה ביקור חולים. כעבור כמה ימים שם אמרה לעצמה שעליה לשמח אנשים שקצת יותר קשה להם, חולים ממש. היא רתמה את אמה להתנדבות. במשך הזמן התנדבה במכון הילד בהדסה עין כרם, ואמה התנדבה בשערי צדק. בתוך שנה חבקו היא ובעלה בן, וכעבור ארבע שנים נולדו להם תאומות.

עד היום שכבר שלושת ילדיה נשואים, היא ממשיכה לעשות מה שאינה חייבת, והקב"ה עוזר לה מידה כנגד מידה.

"כל אשר נשמת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מת".

איתא במדרש (בר"ר לב, יא) "מכל אשר בחרבה מתו, פרט לדגים וי"א אף הן היו בכלל מאוספין, אלא שברחו לים הגדול לאוקיינוס."

אף שהדגים ניצלו מהמבול אבל שאר חיות הים לא ניצלו ומתו ומהם הוצרך נח להכניס לחיבה.

כך כתב האבן עזרא על הפסוק "ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו" וז"ל: וכן חיות המים שגם הדג יקרא בשר. והעד שאמר משה בפרשת בהעלותך: "ויאמר משה שש

מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב ואתה אִמַרְתָּ בְּשֵׁר אֶתְּנוּ לָהֶם וְאָכְלוּ חֶדֶשׁ יָמִים. הֲצֵאן וּבְקֹר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אִם אֵת כָּל דָּגֵי הַיָּם יֵאָסֹף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם". ע"כ.

מבואר מדבריו שנח נצטווה להכניס גם את חיות המים, שאף הם נכללים בכלל "מכל בשר", והשאר נמחו במי המבול.

וכן כתב בחידושי המהר"ל דיסקין עה"ת, שרק הדגים ניצלו אבל כל חיות הים שיש כנגדם ביבשה מתו. ומפרש "מכל אשר בחרבה מתו", היינו שגם אותם שבים שיש כנגדם ביבשה היו בכלל הגזירה ומתו, וכיון שיש ממינם ביבשה, נחשבים בכלל "כל אשר בחרבה", ורק הדגים שאין כנגדם ביבשה ניצלו.

וביאר הטעם בזה, ע"פ מה שכתבו התוס' (ב"ק נה. ד"ה המרביע) שאי אפשר להרביע דגים, אבל חיות שבים אפשר, וכיון שכל עונש הבהמות היה משום שהרביעו מין שאינו במינו על כן דווקא הדגים בלבד שאי אפשר להרביעם ניצלו.

אלא שיש לשאול שאם זו סיבת הצלתם של הדגים יש מקום לשאול גם לגבי העופות שגם לגביהם לא שייך להרביע אותם. כמו שכתב בפי' הטור עה"ת בבהמה כתיב "שבעה שבעה איש ואשתו" ובעופות כתיב "זכר ונקבה", לפי שהבהמות נרבעין, אמר אותן שדבוק זה בזה "איש ואשתו" ולא נרבעו (סנהדרין קח:). אבל עופות דלא שייך בהו רביעה, אמר זכר ונקבה (מושב זקנים").

אם כן גם העופות לא היו צריכים להיענש?

והנה, על הפסוק "וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ", דורשת הגמרא (סנהדרין קח:). "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן: מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל".

בספר באר שבע (סנהדרין שם) כתב וז"ל: "מלמד שהרביעו בהמה על חיה כו'. מהכא משמע שהבהמות וחיות ועופות לא היו נזקקין מעצמם לשאינם מינם כי אם על ידי המזיקין, וכן משמע בסמוך (קח). מדקאמר אם אדם חטא בהמה מה חטאת כו'. ובזה מיושב למה דגים שבים לא השחיתו דרכם.

אבל בבראשית רבה (כח, ה) משמע שהבהמות וחיות ועופות היו נזקקין מעצמם לשאינם מינם ולא ע"י המזיקין, מדקאמר שם הכל קלקלו מעשיהם בדור המבול, הכלב היה הולך אצל הזאב והתרנגול אצל הטווס, הדא הוא דכתיב "כי השחית כל בשר" כי השחית כל אדם אין כתיב אלא כי השחית כל בשר וכו'.

ובאמת הכי דייק לישנא דקרא "כי השחית כל בשר וגו'", משמע שהשחית כל בשר עצמו בבחירתו, ואם תיבת שהרביעו דקאמר רבי יוחנן קאי גם על והכל על אדם ואדם על הכל, קשה לי אטו אדם לא השחית את דרכו מעצמו."

וצריך לומר, כי בעלי החיים של היבשה מחמת האויר הטמא שהיה בעולם מגודל חטאם של דור המבול הושפעו לרעה והחלו להשחית מעצמם את דרכם על הארץ ללא עזרת בני האדם, ולכן הלך כלב אצל זאב. אבל בעלי חיים שנמצאים במים כיון שהיו מנותקים מאויר העולם לא השחיתו את דרכם, ובאו בני האדם ואף לקחו אותם להשחית את דרכם חוץ מהדגים שאותם לא ניתן להרביע.

ממילא העופות נענשו כי הם מחמת האויר הטמא הושפעו לרעה, והחלו להשחית את דרכם מעצמם והלך התרנגול אצל הטווס. ולכן אף שאינם מרביעים, נענשו ומתו במבול. אבל הדגים מחמת שאי אפשר להרביע אותם לא יכלו בני אדם להשחיתם וכמו כן הם עצמם לא הושפעו לרעה מהאויר הטמא מחמת היותם במים, ולכן לא מתו במבול.

אבל בשונה מכך היו שאר בעלי החיים שבים שהשחיתו ומתו, אבל לא השחיתו מעצמם כי לא הושפעו לרעה מהאויר הטמא שבעולם, כי הרי היו בתוך המים, אבל באו בני האדם והרביעו אותם לשאינם בני מינם, והשחיתו אותם, ולכן הוצרכו למות במבול.